

MAGTEN I DEN TIDLIGE MIDDELALDER

Hvideslægten, Absalon og Valdemar den Store

KILDEKRITIK

Historien om Hvideslægten, Knud Lavard, Absalon og Valdemar har vi kun, fordi Saxo skrev det hele ned. Saxo skrev den første Danmarkshistorie i Sorø Kloster og i Lund. Han var en lærd skriver (sekretær), der brugte omkring 20 år på at skrive danskernes historie. Saxo skrev fra ca. 1190-1208, og sluttede derfor først sin Danmarkshistorie efter Valdemar og Absalons død.

Saxos arbejdsgiver var Absalon, som bestilte og betalte ham til opgaven. Han lavede reklame for den herskende familie. I Saxos Danmarkshistorie er Absalon stjernen og Valdemar beskrives som fædrelandets strålende lys, tapper og gavmild, samt elsket for sin imødekommenhed. Men i dag kan historikerne ikke få det billede til at passe med hvem Valdemar i virkeligheden må have været. Saxos beskrivelser af blodgildet i Roskilde, ved vi derfor heller ikke om er korrekte.

Hvideslægten

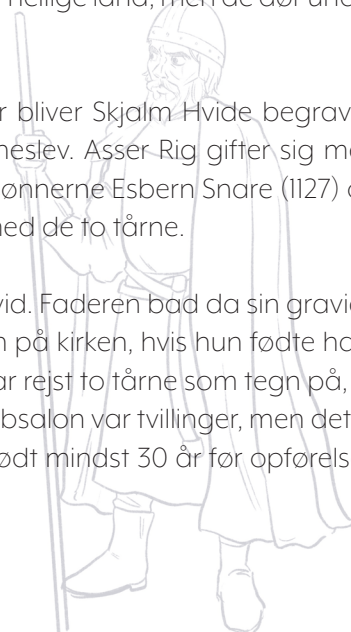
I den tidlige middelalder (1100-tallet) var der få slægter, der havde lige så stor indflydelse som kongen selv. Hvideslægten eller "hviderne" var en af disse slægter. De kaldte ikke sig selv for "Hviderne", men det er et navn, der er kommet til senere, for at skabe et historisk overblik over slægters sammenhæng. Tilnavnet er givet på baggrund af slægtens stamfader Skjalm Hvide, og det siges, at han fik tilnavnet "Hvide" fordi han var en stor mand med meget lys, hvid hud og nordisk udseende. Skjalm Hvide levede i slutningen af vikingetiden, hvor han var vikingehøvding, og på denne tid var det meget normalt at give tilnavne ud fra særlige kendetegn ved udseende eller væremåde.

Hvideslægten stammede oprindeligt fra egnen omkring Sorø og Ringsted, hvor den historisk set har haft en meget fremtrædende position i samfundet og besad betydelige stillinger. På det kirkelige område blev 10 i hvideslægten biskopper og 5 blev ærkebiskopper.

Skjalm Hvide bosatte sig på gården Fjenneslevlille i Fjenneslev, hvor han opfostrede sin søn Asser Rig og sin fostersøn Knud Lavard. Knud Lavards forældre drog på pilgrimsfærd til det hellige land, men de dør under rejsen, og derfor kom han i pleje hos familien.

Tæt på familiens gård i Fjenneslev bygger Asser Rig Fjenneslev kirke. Her bliver Skjalm Hvide begravet, da han dør. Efter hans død overtager hans søn Asser Rig gården i Fjenneslev. Asser Rig gifter sig med kongedatteren Inge Eriksdatter (også kaldt Fru Inge), og sammen får de sønnerne Esbern Snare (1127) og Absalon (1128). Drengene vokser op i Fjenneslev, der er kendt for sin kirke med de to tårne.

Sagnet fortæller, at deres far drog i krig, mens deres mor, fru Inge, var gravid. Faderen bad da sin gravide kone om at rejse et spir på kirken, hvis hun fødte ham en datter og et tårn på kirken, hvis hun fødte ham en søn. Da han vendte hjem fra krigen, kunne han på afstand se, at der var rejst to tårne som tegn på, at Inge havde født ham to sønner. Det passer ganske vist ikke, at Esbern og Absalon var tvillinger, men det er en god historie, der senere blev til et meget kendt sagn. De to drenge er født mindst 30 år før opførelsen af de to tårne, der tidligst kan være bygget ca. år 1160.

Valdemar den store - Knud Lavards søn

I år 1131 kommer Valdemar til verden og bliver født ind i en tid der er præget af hævn og krig. Valdemar, der engang skal blive til Valdemar Den Store, er kun 1 uge gammel, da hans far, Knud Lavard, blev myrdet i et blodigt opgør om magten i Danmark.

På dette tidspunkt tegner alt til at Knud Lavard står til at blive udvalgt som ny konge i Danmark af de magtfulde stormænd. Knud er kongesøn og valget står mellem ham og fætterten Magnus, men Knud Lavard er langt mere erfaren og succesrig end den yngre Magnus. For at vinde magten, myrder Magnus derfor Knud Lavard, - muligvis under tvekamp. Mordet finder sted i 1131 i Haraldsted Skov lige udenfor Ringsted.

Da Valdemars far dør, kort efter at han er født, får den lille Valdemar det dårligst tænkelige udgangspunkt for livet. Han og moderen har brug for beskyttelse, så Valdemars mor formår at bringe Valdemar i sikkerhed, ved at lade ham opfostre hos en af hans fars gode venner stormanden Asser Rig fra Hvideslægten. Her vokser han op sammen med Asser Rigs sønner Esbern Snare og Absalon. De to drenge Absalon og Valdemar bliver hurtigt bedste venner, og det skulle senere vise sig, at deres venskab ville bestå hele livet igennem.

Kamp om kongemagten

Mordet på Valdemars far, Knud Lavard, bliver startskuddet til en ny borgerkrig. I årevis kæmper magtfulde familier om magten i Danmark, som er et land, der ser helt anderledes ud end det Danmark, vi kender i dag. Ud over Jylland, Fyn, øerne og Sjælland består Danmark nemlig også af store områder i Skåne. Danmark bestod altså af tre lande, som man kaldte et rige. Der var usikkerhed og uenighed om, hvem der skulle have magten. Det er de magtfulde familier, stormændene, der bestemmer hvem der skal have magten. De vil vælge den konge, der er bedst til at lede landet og sikre stabilitet, ro og orden. Så der opstår borgerkrig, fordi de magtfulde stormænd er meget uenige. En borgerkrig bliver derfor udkæmpet i Danmark i perioden 1146-1157, mellem de tre fætre Svend Grathe, Knud 5. og Valdemar den Store.

I slutningen af 1150'erne er der endelig kommet enighed om fordeling af kongemagten mellem de tre rivaler: Svend, Knud og Valdemar. Så i 1157 inviterer Svend derfor Knud og Valdemar til Roskilde for at fejre at de endelig er blevet enige og har delt kongemagten imellem sig. Valdemar er blevet konge af Jylland, Knud konge af Fyn, Sjælland og øerne omkring og Svend over Skånelandene.

Men Svend har lokket Knud og Valdemar i en fælde. I stedet for en fredelig forsoningsfest, har han planlagt et blodbad. Knud og Valdemar skal dø, så Svend kan blive ene-konge af Danmark. Knud er den første konge der må lade livet, han når ikke at undslippe og får sit hoved kløvet. Men Valdemar og Absalon når at undslippe angrebet, Valdemar bliver dog såret i låret, men de når begge at flygte. Svends bagholdsangreb går derfor ikke efter planen.

Valdemar og Absalon flygter til Fru-Inge (deres mor) i Odsherred. På dette tidspunkt har hun sin egen gård i Riis i det sydlige Odsherred og hun har opført Fårevejle Kirke, da Hvideslægten ejede meget jord og gods i dette område. Valdemars sår bliver plejet og Esbern Snare gør et skib klar, så Valdemar kan sejles til Jylland i sikkerhed. Det er nemlig her han har stormændenes opbakning og her han stadig er konge.

Valdemar kommer til Jylland og her spreder historien sig om Svends forræderi over for den uskyldige Valdemar. En historie der også fortæller at Valdemar må have en særlig beskytter, siden han kunne overleve det voldsomme angreb: At gud har holdt hånden over ham. Og med den fortælling trygges lykken det ham, at samle så meget opbakning, at han igen kan mødes med Svend på slagmarken. De mødes på Grathe

hede midt i Jylland og her står det afgørende slag. Valdemar står stærkest og tvinger Svend til at flygte, under flugten bliver han dræbt. Valdemar bliver dermed enekonge over Danmark.

Valdemar har nu magten, men det er en svær situation. Danmark er blevet fattigt på grund af alle årene med de mange borgerkrige og de stormænd, der har støttet Svend, kan når som helst vende tilbage for at gøre nye krav på magten. Så hvis der skal skabes ro og sikkerhed til at beholde magten, har Valdemar brug for en alliance med kirken. For med kirken i ryggen, er han ikke blot en tilfældig konge der har tilkæmpet sig magten over Danmark, men han er derimod udvalgt af selveste Gud.

Absalon og kirkens indflydelse

Valdemar får kirkens støtte og opbakning, da han kort tid efter hjælper Absalon med at blive biskop af Roskilde. En af de mest magtfulde stillinger i den danske kirke. Imens Valdemar har brugt tiden på at deltage i borgerkrigene, har Absalon studeret i Paris, på et meget fint universitet, hvor han både har lært om Bibelens ord og at læse og skrive på latin. Der var ikke mange mennesker der kunne læse og skrive dengang, og det var primært kirkens folk, der kunne det - og så også på latin. Så Absalon havde nu fået en meget fin uddannelse, og med uddannelse inden for kirken var der også mulighed for at få denne magtfulde stilling.

På dette tidspunkt i middelalderen fylder kirken mere og mere i alle danskeres liv. Der bygges flere klostre og der bliver opført tusindvis af kirker rundt om i landet, også mange af dem, der er i Vestsjælland. Der var ingen mennesker, der ikke havde kontakt til kirken. Alle var religiøse og troede på Gud og religion betød noget i alle menneskers liv.

Valdemar den store, sørgede senere for at Knud Lavard blev gjort til helgen. Det gjorde Valdemars magt større, at folk mente, at hans far var i tæt forbindelse med Gud. I 1150 byggede Hvideslægten Knud Lavards kapel tæt på den hellige kilde, som man mente sprang netop der hvor Knud Lavard var blevet myrdet. Nu havde folk et sted, hvor de kunne komme ind og bede til den hellige Knud.

I 1160'erne opføres Sct. Bendts kirke og i 1170 bliver kirken til helgenkirke da Knud Lavards jordiske rester flyttes hertil. Samtidig krones Knud Lavards barnebarn - Knud d.6. De næste 150 år fungerer kirken som kongehusets gravkirke

I 1160 påbegynder Absalon Sorø klosterkirke, som skal fungere som gravkirke for hans familie; Hvideslægten. Han indkaldte cisterciensermunke fra Esrum kloster til at bygge kirken og klosteret og klosterkirken står færdig i begyndelsen af 1200-tallet.

Korstog

Udover kirkebyggerier var den mest fromme og virkningsfulde gerning at tage på korstog.

Valdemar og Absalon tog også på korstog, både for at udbrede deres tro og for at sikre sig selv en plads i himlen, men også for at stoppe en alvorlig trussel mod Danmark - nemlig venderne. Venderne var et hedensk folk i de nordtyske områder. De tilbad guden Svantevit. På dette tidspunkt har Danmark ligget i krig mod venderne meget længe, og venderne har i årevis hærget de danske kyster og brændt landsbyer ned til grunden. Det sætter Valdemar og Absalon en stopper for ved at lave et regulært korstog mod venderne. De beslutter at bekæmpe venderne og gøre dem kristne ved fælles hjælp. Valdemars hære sendes mod venderne og de dræbes eller tvinges til at blive kristne. Uanset hvor Valdemars hære sendes hen, så er Absalon altid med både som biskop og admiral. De ender med at vinde magten over venderne sammen, så venderne er ikke længere en trussel mod Danmark i slutningen af 1100-tallet.

Valdemar og Absalons død og efterkommere

I 1182 ligger Valdemar Den Store for døden. Han er 51 år gammel og har Absalon ved sin side på sit dødsleje. Han kan være godt tilfreds, for han har opnået afsindig mange store ting sammen med Absalon. De har slået venderne, sikret Danmark med en stærk kongemagt, bygget en masse klostre og kirker, hvilket betød meget for mennesker dengang, og Danmark er igen blevet et rigt land med ro og fred. Valdemar blev begravet i Sct. Bendts kirke, hvor hans far Knud Lavard også ligger begravet og der ligger han stadig, den dag i dag. Valdemars sønner: Knud og Valdemar Sejr overtog magten efter ham og herved sad Valdemars slægt stadig på magten som konger efter Valdemars død.

Som Valdemars nære allierede kom Absalon og hans slægt til at sidde tæt på magten. Og her sad de i næsten 100 år som kongernes nærmeste rådgivere, som hærførere og biskopper. Mange fra slægten blev særdeles velhavende i disse år. Absalon fik bygget en af landets største kirker - Sorø Klosterkirke, og her blev mange af Hviderne begravet.

Absalon fortsatte som hærfører og rådgiver for kongen i resten af sin levetid. Han opnåede samtidig at blive ærkebiskop og leder af landets kirke.

Hvideslægten var og forblev længe en magtfuld slægt med store jordbesiddelser og ejendomme. De stod også for en stor del af kirkebyggerierne i løbet af 1100-tallet i Vestsjælland, hvilke vi stadig kan se og besøge den dag i dag.

Absalon lever en del længere end Valdemar og dør først i Sorø Kloster i 1201. Han begravnes i klosterkirken, som netop var færdigbygget samme år. Han begravnes på den fornemste plads, foran højalteret. Senere flyttede man alteret frem i kirken, så graven ligger nu bag alteret, hvis man besøger kirken i dag.

Absalons farfar - Skjalm Hvide - blev begravet i Fjenneslev kirke, men senere flyttede Absalon hans jordiske rester til Sorø Klosterkirke. Så de ligger begravet samme sted.

SYND OG TILGIVELSE - I MIDDELALDEREN OG I DAG

Synd i Bibelen

Synd har altid været et helt centralt begreb i kristendommen. Allerede i 1. mosebog kapitel 3 i Bibelen møder vi synden i syndefaldsmyten. Her bliver det slået fast, at mennesket er syndigt, og Gud smider det ud af Paradisets have. I middelalderen har man formentlig taget myten meget mere bogstavelig end i dag, hvor langt de fleste præster i den danske folkekirke vil holde fast på, at historien om syndefaldet er en myte. En myte der skal minde os om mange ting, men først og fremmest om, at vi som mennesker har det at synde, som et grundvilkår i vores liv.

Senere i Mosebøgerne får Moses udleveret De ti bud af Gud på Sinaibjerget. Disse bud stod meget stærkt i folks bevidsthed i Middelalderen, og selv den dag i dag vil en del nok svare, at synd er sådan noget med ikke at overholde de ti bud. Når vi kommer til Det Nye Testamente, mener Jesus ikke, at de 10 bud er nok. Med bjergprædiken i Matthæusevangeliet, kap. 5 fortæller Jesus, at det ikke kun handler om fx. "ikke at slå ihjel", selv det at blive vred på en anden er en synd. Han gør det meget, meget svært at overholde budene. Der er forskellige tolkninger af denne radikalisering af lovene. Den Lutherske fortolkning af bjergprædiken er, at Jesus dermed siger, at man ikke kan overholde lovene, og alle dermed er en synder for Gud. Denne tolkning er stadig den grundlæggende i den danske folkekirke i dag, men i Middelalderens katolicisme har man mere fortolket Jesu radikalisering som tale til dem, der ville være særligt fromme, som fx. nonner og munke. Almindelig mennesker skulle som udgangspunkt blot sørge for at holde de 10 bud, samt selvfølgelig det dobbelte kærlighedsbud: Du skal elske Herren din Gud af hele dit hjerte og af hele din sjæl og af hele dit sind. Og du skal elske din næste som dig selv.